

Ullaid jõulu hetk!
ning jätkuvaid aastaskeldusi!

1973 ← E Aavik Australia! → 1974

TAHELEPANEKUID JA MÖTISKLUSI ÜLEMEREMAADEST

"Meie Kodu"
27. II. 1973.

Sellel teemal rääkis Sydney Eesti Maja juuri kolmekuuliselt 12 maad läbivalt reisis naasnud õigusteadlane, kunstnik ja kunstlopetaja Edgar Aavik. Toome ära lühendatud kujul mõningaid tema muljetest.

USA-s viibides esines Aavik aprillis AABS-i (American Association for Baltic Studies) konverentsil, mis toimus Stanford'i ja San Jose Ülikoolides, kõneldes eesti meremeeste osast Lääneliitlaste poolt viimases maailmasõjas. See seni vähemtuntud teema olevat äratanud tähelepanu ja ettekande tekst olevat saadetud nii mitmele riigimehele kui ka vastava nõude järel reale ülikoolidele. Ühe kohalviibinud USA välisministeeriumi kõrgema ametniku kaudu sai ettekanne aluseks läbirääkimistele välisministeeriumis Washingtonis ning jutuajajatele n.n. Valge Maja büroo hoones.

Referent jutustas omapärase loo Valge Maja büroost, kus ta taotles kokkusaamist Kissingeriga (kes siis väiksem mees kui praegu oli). Kui Aavik seal erasekretäridega jageldes oli telefoni otsüühendust juba üle 10 minuti kasutanud ja just tippnõuandjaga jutule saanud, käratas talle juuresolev sõjaväe-allohvitser: "Mis te monopoliseerite Valge Maja telefoni, mr. Dean peab teie järel ootama. Minge välja ja kasutage avalikku telefoni!" Kuid Aaviku eesti jonn võitis — olla nii kaugel ja katkestada just siis kui erasekretär oli selgitamas, kas oleks võimalik kohe kokku saada! Ootamata abi tuli aga kahe neegrist diplomaadi ning neegrist sõjaväe-ohvitseri poolt. Viimane pilgutas silma, et nagu "laske aga edasi". Mr. Dean asus sisetelefoni juurde peale Aavikut, aga ei saanud ei seal ega ka välistelefoniga ühendust. Hiljem selgus, et ta oli just eelmisel päeval presidendi poolt vallandatud ja tookord püüdis kätte saada oma dokumente, mis tal aga korda ei läinud. Ei olevat antud isegi lauda ärakirjade tegemiseks.

Pärast anti Aavikule nõu, et ta suuline ettekanne esitada memorandumina, mida ta tegigi. Selle peamised punktid olid: EV elanikkond uskus Atlandi Charta'sse, et seda rakendatakse ühtlaselt ilma vahet tegemata ühe või teise riigi suhtes. Seejärel on õige ja vajalik erilise rehabilitatsiooni, et toimunud ebaõiglust heaks teha.

Eestlaste osa (eriti Soomes) aitas tunduvalt kaasa, et kunagi ei toimunud Stalini-Hitleri eri-rah. Nii on iga sõdur, meremees või nende lesk õigustatud kompensatsiooni saama. Meie diplomaatilist korpus on vaja uuendada ning lõpetada seenne väljasuremist ootav poliitika. Tuleks anda kultuurilist toetus meie omakultuuri arendamiseks kõikidel aladel. Hilisematele küsimustele vastas referent, et ta tegutses enda nimel eraisikuna ja finantseeris oma reisi pangalaenuka ja kunstitööde müügi-ga.

Ameerika mandrilt märkis Aavik üliandekat, väga head eesti keelt oskavat noorte eesti teadlaste generatsiooni, kes koos lätlaste ja leedulastega kannavad intensiivselt ja tõhusalt AABS-i tegevust USA-s ja Kanadas. Eriti üllatunud oli ta New Yorgi Eesti Kultuuripäevadel noore 25-35-a. generatsiooni sisemisest tihedusest, aja ja raha ohverdamise valmidusest, kui ka veelgi noorema generatsiooni kaasatõmbamise võimest. Üllatav oli ka, et seal vanem, referendiaalne generatsioon peale mõne üksiku näis hoiduvat kõrvale, nii et neile vaadatakse kui lootusetutele: kord koristab neid aeg ise. Tegutsetakse innustunult, kuid kibestunult. Külalastakse kodumaad ning tuntakse uhkust kultuurse eesti keele kasutamise üle. Selle grupi poolt oli organiseeritud kaks hästilinastatud kinoetendust, "Pirita kloostri viimseid päevad" ja "Tootsi lood" — peaaegu vabad kommunistlikust propagandast. Vaatamas oli suur rahvaparv — enamuses vanemad kaasmaalased, kes ka tihti Eestit külastavad.

Referendi arvates iseloomustas parimini sealse noorema generatsiooni mõlemist ehk väga andeka ülikooli õppejõu Tõnu Parmingu ettekanne AABS-i konverentsil. Parming on endine Vietnam veteran, kes külastas kord ka Austraaliat. Tema seisukoht lühidalt viimase sõja suhtes: — Eesti valitsev klikk oli lootusetult saksameelne, kes ei osanud või ei tahtnud valida palju paremat võimalust, s.o. koostööd Nõukogude Liiduga, mis oleks päästnud Eesti, kui mitte säilitanud Eesti Vabariigi. — Sellise teooria aluseks on rida NL hästi rükitud raamatuid ja väljaandeid.

mille vastu meil on seada vahest mõni üksik. Parming siiski ei osanud vastata Aaviku väidetele ja allikmaterjalidele, et EV presidendi otsesel soovil läks Lääneliitlaste teenistusse tervelt 5000 cesti meremeest umbes 60. laevaga, millest hiljem paljud hukkusid (aruanne Inglise Imperiaalse Sõjamuuseumi poolt). Et EV oli siiski sisuliselt Lääneliitlaste poolt (seda kinnitas ka dr. Goebbels'i päevik Hoover'i Instituudis Stanford'i Ülikoolis), on paljudele meist teadmata. Eriti varjasid seda tege-lased nagu endine inglise kommunistmivastase tegevuse juht Kim Philby, kes 1963.a. doppletagendina põgenes N. Liitu.

Aaviku arvates on meie noorem generatsioon välismaailmas teatud mõttes kotis

kasvatatud. Radikaal-liberaalid on neisse koolipingil paukinud radikalismi, marksismi, kommunismi evangeeliumi ning kapitalismi paratamatut hukkumist. Nende meelest on vanem generatsioon täiesti kõverdunud maailmavaatega ning võimetu enam aru saama — pealegi veel viletsa inglise keele oskusega — ja kuulub seepärast iseenesest kõduneva osa hulka, mille huviks on ainult kapitali ning pangaarve suurendamine ning vahetevahel siin ja seal napsitamine. Kuid siiski see sama osa niihästi USA-s, Kanadas, Rootsis kui ka mujal kannab ustavalt rahvusliku võitluse koormat, makstes ka vajalikud kulud. Tiheidat ja intensiivset eestlaste tegevust nägi referent Chicagos (kus t. Austraalia eestlastest rääkis), Torontos ja Montrealis.

Euroopas külastas Aavik Inglismaad, Saksamaad, Shveitsi, Austriat, Hispaaniat, Itaaliat, Prantsusmaad, Eelgiat, Rootsit ja Taanit, kus ta igal pool oma mitmekülgsete huvide kõrval erilist tähelepanu pööras antiikkunsti uurimisele ja kunsti kasutamisele vanade ja haigete rehabilitatsiooniks. Meelde jäävate elamustena mainis ta Heidelbergis toimunud 10. arvuse kommerši, kus baltisakslased olevat üllatanud oma hea eesti keele oskuse ja eestimeelsusega. Samuti kohtumist Salzburgis õigusteaduse professori Ilmar Tammeloga. Huvitav oli kuulda Tartu all võitlustes raudristi omandanud belglasest, kes sellepärast 15-ks aastaks kodanikõigused oli kaotanud. Rootsis oli eriti südantsoojendav kuulda 250-päist lastekoori 7. Laulupäeval 15,000 inimesele esinemas. Rootsis võttis Aavik osa ka II Balti konverentsist.

Ebameeldivustena nentis referent suu-rest väikeautode arvust põhjustatud õhu-reostust ja pornograafia levikut Euroopas, kus meelelahutuse peateemiks olevat õgimine ja orgia. Enamasti on need teemad rõhutatud ja osavalt lavastatud noorte andekate kommunistide poolt.

Optimistlikult arvas Edgar Aavik lõpetades siiski, et meie eestlaskond üle maailma pole siiski sellest mõllust eriti haaratud, kuigi jutud on vabamad ning püütakse ajaga nagu kaasa sammuda. Püütakse selle sisse ka mitte jäägitult uppuda. Eestlasel on midagi, mis üldises madinas hoiab alles kriitilise meele ja orientatsiooni. Meie noorem generatsioon on ennast leidmas, ning uus juhtkond, kuigi ei kopeeri n.n. meie generatsiooni, on täiesti võimeline, kui mitte ülivõimeline. Küsimuseks on, kuidas neid viia tagasi oma kodumaa ja kultuuri hindamise kui ka sellest arusaamise juurde. T.S.

